ÚTMUTATÓ

A KÖZÉPFOKÚ POLITIKAI ISKOLÁK

HALLGATÓI SZÁMÁRA

Osztályok és osztályharc Társadalmi formák fejlődése

C. ANYAG FELDOLGOZÁSÁHOZ

1951/52. oktatási év

KIADJA
A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA KÖZPONTI VEZETŐSÉGE
AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDA OSZTÁLY

ÚTMUTATÓ

A KÖZÉPFOKU POLITIKAI ISKOLÁK
HALLGATÓI SZÁMÁRA

OSZTÁLYOK ÉS OSZTÁLYHARC. TÁRSADALMI FORMÁK FEJLŐDÉSE

C. ANYAG FELDOLGOZÁSÁHOZ

1951/52-ES OKTATÁSI ÉV

KIADJA
A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA KÖZPONTI VEZETŐSÉGE
AGITÁCIÓS ÉS PROPAGANDA OSZTÁLY

Felelős kiadó: Regős Gábor.

63.203/4. Vóros Csillag Nyomda, Budapest. — Felelős a nyomda igazgatója.

A Politikai Bizottság 1951 május 17-i pártoktatásról szóló határozatának megfelelően a középfokú politikai iskolákon elsősorban az alapfokú politikai iskolát eredményesen elvégzett elvtársak fognak tanulni. A középfokú politikai iskolákon résztvevő elvtársak tanulmányozni fogják a marxizmus-leninizmus alapvető kérdéseit, Pártunk politikáját. E kérdések ismerete és alapos elsajátítása elősegíti, hogy az elvtársak Pártunk politikáját, a nemzetközi események összefüggéseit, népi demokráciánk fejlődésének problémáit megértsék és ennek alapján gyakorlati munkájukat még jobban tudják végezni.

A középfokú politikai iskolán az alábbi 7 témakört dolgozzuk fel:

1. Osztályok és osztályharc. Társadalmi formák fejlődése 3 hét
2. Marxista-leninista államelmélet. Népi demokráciánk állama — — — — — — — — — — — — — — 3 hét
3. A szocialista iparosítás és a szocialista bérezés kérdései. Ötéves tervünk második évének eredményei és problémái 6 hét
4. A szocialista mezőgazdaság megteremtésének elvi és gyakorlati kérdései. Osztályharc a falun — — — — 6 hét
5. A sztálini természetátalakítási tervek. A kommunizmus építése a Szovjetunióban — — — — — — — — — — 3 hét
6. A marxizmus-leninizmus tanítása, a háború és béke kérdéséről. A nemzetközi helyzet alakulása a II. világháború után. Harc az ellenség szervezeti, ideológiai behatolása ellen. A nemzetközi békemozgalom — — 6 hét
7. Sztálin elvtárs élete — — — — — — — — — — — 2 hét
   Ismétlés, tartalékidő — — — — — — — — — — — 9 hét

A felsorolt témák tanulásához elsősorban az alábbi művekre van szükség:

1. *A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története.* (Rövid tanfolyam.)

2. *I. V. Sztálin: A leninizmus kérdései.*

3. *Rákosi Mátyás: Válogatott beszédek és cikkek*

4. *A szocializmus építésének útján (a MDP II. Kongresszusának anyagából).*

A középfokú politikai iskolák hallgatói ezeket a könyveket szerezzék be.

A foglalkozási idő hetenként egyszer 2½—3 óra. Ebből kb. háromnegyed óra előadás. A többi időt a tananyag megvitatására fordítják.

A középfokú politikai iskolák hallgatói a marxizmus-leninizmus alapvető kérdéseit csak akkor tudják elsajátítani, ha *rendszeresen, kitartóan* tanulnak. Feltétlenül szükséges, hogy az elvtársak alaposan tanulmányozzák és feldolgozzák a kötelező irodalmat. Az anyag átvételéhez legalább hetenként 4—5 órai egyéni tanulás szükséges, csak így érhető el az anyagban felvetett kérdések elsajátítása.

Már a bevezető előadáson jegyezzék fel az elvtársak az előadás legfontosabb kérdéseit. Fokozatosan el kell sajátítaniok a kötelező irodalom jegyzetelését is.

Az irodalom tanulmányozása során gondolják át az elvtársak, hogy a tanultakat hogyan fogják napi munkájukban felhasználni.

A tanultakról az elvtársak a szemináriumi vitán adnak számot. A vita során vessék fel azokat a kérdéseket is, amelyekkel a gyakorlatban, párt és termelési munkájukban találkoztak. *Álljanak ki nyíltan és szilárdan a helyes nézetekért,* s ha a vitában valaki helytelen álláspontot foglal el, bírálják meg, javítsák ki. Éppen ezért szükséges, hogy egymás hozzászólásait a vita során figyelemmel kísérjék. *A tanultakat használják fel az elvtársak gyakorlati munkájukban:* a népnevelő munkában; a párt, a tömegszervezeti, vagy állami munkájukban.

A politikai iskolákon félévkor és az év végén ismétléseket és ezt követően összefoglalókat tartunk. A félévi összefoglaló eredményét a propagandista a hallgatók látogatási könyvébe is bejegyzi. Az évvégi összefoglaló eredményét a tanfolyam elvégzését igazoló igazolványra írja rá.

A középfokú politikai iskola hallgatói tanulásának segítésére a Központi Vezetőség Agitációs és Propaganda Osztálya Útmutatót ad ki.

Az Utmutató a hallgatóknak csak segédeszköz ahhoz, hogy egy-egy anyagot alaposabban tervszerűbben és könnyebben dolgozzanak fel. Az Utmutató semmiesetre sem pótolhatja az irodalom alapos tanulmányozását, kijegyzetelését.

A középfokú politikai iskola anyagának elsajátításához az elvtársak szívós, kitartó és rendszeres munkája szükséges. Igen fontos, hogy a kiadott heti tanulási tervet pontosan betartsák: ez biztosítja a tanulás folyamatosságát és rendszerességét. A tanulás kezdeti nehézségeinek leküzdéséhez kérjenek segítséget a középfokú politikai iskola vezetőjétől. A marxizmus-leninizmus rendszeres tanulásával megkönnyítik saját munkájukat és egyben hozzájárulnak hazánkban a szocializmus építésének meggyorsításához.

Magyar Dolgozók Pártja
Központi Vezetősége
Agitációs és Propaganda Osztály

ÚTMUTATÓ

a középfokú politikai iskolák hallgatói részére, az **„Osztályok és osztályharc. Társadalmi formák fejlődése"** című anyaghoz.

Az anyag célja: megismertetni a marxizmus-leninizmus tanításai alapján a társadalom fejlődési törvényeit, melyek megmagyarázzák, hogy a *társadalom változik, fejlődik*, alacsonyabb fejletlenebb formából magasabb, fejlettebb formába megy át. Ez a tananyag megvilágítja, hogy az osztályok és az osztálytársadalmak nem öröktől fogva valók, hanem az emberi történelem egy bizonyos szakaszán keletkeztek és egy bizonyos szakaszán megszünnek.

A burzsoázia azt állítja, hogy a világ, a társadalom — így a kapitalizmus is — változatlan, örök. Az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalom a gyakorlatban bizonyította be, hogy a kapitalizmus megdönthető és a szocializmus felépíthető. A II. világháború után a Szovjetunió győzelmének eredményeként a szocializmus táborának további erősödése a kapitalizmus örökkévalóságának újabb beszédes cáfolata.

A kapitalizmus önmagától nem omlik össze, megdöntése és a szocializmus felépítése a munkásosztály történelmi feladata. Ezt a harcot a Párt vezeti, s ezért elengedhetetlen, hogy tagjai ismerjék a társadalom fejlődésének törvényszerűségeit.

„. . . a proletariátus pártjának, ha igazi Párt akar lenni, mindenekelőtt a termelés fejlődéstörvényeinek ismeretét, a társadalom gazdasági fejlődése törvényeinek ismeretét kell elsajátítania" — tanítja Sztálin elvtárs.

Ezért kezdjük a politikai iskola második évfolyamát a társadalmak fejlődése és az osztályharcok törvényszerűségeinek vizsgálatával.

AZ ELSŐ HÉT ANYAGA

A társadalmi fejlődés anyagi alapja és mozgató erői

Az emberi társadalom csak úgy maradhat fenn, ha termelőmunkát végez, tehát megteremti azokat az anyagi javakat (élelmet, ruházatot, lakást, szerszámokat, stb.), melyek létfenntartásához szükségesek. A társadalom létének alapja tehát az anyagi javak termelése,, a társadalom anyagi szükségleteinek kielégítése. Ezeket az anyagi javakat az emberek termelő munkával szerzik meg. A társadalmi életnek, a társadalmi létnek a termelés az alapja. A termeléshez olyan eszközök szükségesek, melyek segítségével az ember a természettől megszerzett dolgokat saját szükségleteinek kielégítésére alkalmassá teszi. Ezek munkaeszközök (különböző szerszámok és gépek), valamint a munka tárgya, amelyet megművel vagy feldolgoz (a föld, az erdők, a föld méhének kincsei, nyersanyagok stb.). Ezeket együttesen — *a munkaeszközöket és a munkatárgyát — termelési eszközöknek* nevezzük.

A termeléshez nemcsak termelési eszközök szükségesek, hanem az ember is, aki munkaerejének segítségével mozgásba hozza ezeket az eszközöket, amikor anyagi javakat termel. A *munkaeszközök és az emberek*, akik munkaerejük, termelési tapasztalataik, ügyességük révén az anyagi javak termelését végzik, együttesen *a társadalom termelőerőit alkotják.*

Az emberek a termelést nem egymástól elszigetelten folytatják. Az ember sohasem dolgozott egyedül, elszakítva a többi embertől, hanem mindig csapatosan, egyesítve erejét, termelési tapasztalatait többi embertársával. Az ősközösségi társadalomban a kőszerszámokkal, majd később íjjal és nyillal lehetetlen volt egyedül harcot folytatni a természeti erők, a vadállatok ellen. Ahhoz, hogy gyümölcsöt szedjenek az erdőben, halat fogjanak a folyóban, vagy valamilyen lakóhelyet építsenek — az emberek kénytelenek közösen dolgozni, hacsak nem akartak az éhhalál, a vadállatok, vagy a szomszédos emberközösségek áldozatául esni.

Már az ősközösségi társadalomban is volt bizonyos munkamegosztás az emberek között és a társadalom fejlődésével ez a munkamegosztás is tovább fejlődött. Ma a termelés már fejlett munkamegosztás szerint történik. Az üzemekben a munkás nem egyedül termeli ki a vasércet, olvaszt belőle vasat és készít belőle traktort, hanem ennek a termelési folyamatnak csak egy részét végzi el. Az emberi munka tehát társadalmi munka. *A termelés társadalmi termelés.*

A termelés folyamán (az anyagi javak előállítása során) az emberek között kapcsolatok — *társadalmi kapcsolatok* — alakulnak ki. Ezek a kapcsolatok lehetnek olyanok, amelyeket a kizsákmányolástól mentes emberek kölcsönös segítsége és együttműködése jellemez, de lehetnek a kizsákmányoló és kizsákmányoltnak — a rabszolgatartó és a rabszolga, a hűbérúr és a jobbágy, a tőkés és a bérmunkás kapcsolatai is.

Ezeket a kapcsolatokat, melyek az emberek között a termelés folyamán kialakulnak, *termelési viszonyoknak nevezzük*. A termelési viszonyok azt mutatják ki, hogy milyen a viszony az emberek között, megmutatják a társadalmi viszonyokat. Ha a termelési eszközök az egész társadalom tulajdonában vannak, a társadalom kizsákmányolástól mentes. Ha viszont a termelési eszközök egyesek tulajdonában vannak és mások kizsákmányolására szolgálnak, akkor a társadalom kizsákmányoláson alapul.

A termelőerőket és a termelési viszonyokat együttesen termelési módnak hívjuk. Amilyen a társadalom termelési módja, olyan alapjában véve maga a társadalom is.

A termelés állandóan változik, fejlődik, minden társadalomban más és más. A változás mindig az előző társadalomban kezdődik. A termelés változása és fejlődése mindig a termelőerők változásával és fejlődésével kezdődik, mindenekelőtt a termelési eszközök változásával és fejlődésével. A feudalizmus vége felé tökéletesedik a mezőgazdasági technika, új mezőgazdasági ágak keletkeznek. Még nagyobb a haladás a kézműipar területén. Megjelennek a nagyolvasztók, feltalálják a szövőszéket és a fonógépet, a papírt, puskaport, órát. Tökéletesedik a hajózási technika, különösen az iránytű feltalálása óta. A hajózás tökeletesedésével gyors fejlődésnek indul a kereskedelem. A feudalizmus termelési viszonyai azonban hamarosan akadályává váltak a termelőerők további fejlődésének.

Az elavult, a fejlődést gátló termelési viszonyokat mindig a társadalom haladó erői söprik el az útból. Ezzel lehetővé válik a társadalom további fejlődése.

A társadalmi haladás

Az anyagi javak termelési módja tehát állandóan változik, fejlődik. Minél fejlettebb a termelési mód, annál fejlettebb maga a társadalom is. Az egymást követő társadalmi formák mindig fejlettebbek, mint az előzőek. A fejlettebb társadalomban fejlettebbek a termelési eszközök, magasabb a munka szervezettsége, tökéletesebbek a munkamódszerek, az anyagi javak nagyobb

mennyiségét állítják elő, állandóan nő a munka termelékenysége. Ez a *társadalmi fejlődés törvényszerűsége.* Minden emberi haladásnak mértéke a termelés fejlődése, ami *a munka termelékenységének emelkedésében nyilvánul meg.* Az a társadalmi forma a magasabb, a fejlettebb, amelyben tökéletesebb munkamódszerekkel rövidebb idő alatt az anyagi javak nagyobb mennyiségét állítják elő. Egy új társadalmi forma csak akkor győzhet, ha a munka termelékenységének magasabb fokát hozza létre, mint az előző társadalom.

„Miért győzheti le, miért kell, hogy legyőzze és miért fogja okvetlenül le is győzni a szocializmus a gazdaság kapitalista rendszerét? Mert a munka magasabbrendű formáit tudja adni, magasabb munkatermelékenységet, mint a kapitalista gazdasági rendszer. Mert több terméket tud adni a társadalomnak és gazdagabbá tudja tenni a társadalmat, mint a gazdaság kapitalista rendszere." (Sztálin.)

Az új technika bevezetésével, a szocialista munkaverseny és Sztahanov-mozgalom széleskörű kibontakozásával a szocialista iparban a munka termelékenysége évről-évre növekszik, mégpedig olyan ütemben, amely a tőkés ipar számára elérhetetlen.

Az emberi társadalom fejlődésének története nem más, mint az egymást felváltó termelési módok története. Ebből következik, hogy ha a társadalom fejlődésének történetét akarjuk megismerni, akkor nem királyok, kimagasló egyéniségek és eszmék történetét, hanem az élet anyagi feltételeit megteremtő, az anyagi javakat megteremtő dolgozó tömegek történetét kell megvizsgálnunk. Az ősközösség felbomlása óta a történelem osztályharcok története. Így tehát, ha az osztálytársadalmak történetét meg akarjuk ismerni, elsősorban az osztályok és az osztályharc fogalmával kell tisztában lennünk.

Mi határozza meg az osztályokat?

„Osztályoknak nevezik az embereknek nagy csoportjait, amelyek a társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, a termelési eszközökhöz való (nagyrészt törvényekben szabályozott és megrögzített) viszonyuk, a munka társadalmi szervezetében játszott szerepük, következésképpen tehát a társadalmi javak rendelkezésükre álló részének megszerzési módjai és méretei tekintetében különböznek egymástól. Az osztályok olyan embercsoportok, amelyek közül egyik elsajátíthatja a másik munkáját annak következtében, hogy a társadalmi gazdaság adott rendszerében különböző a helyzetük." (Lenin.)

Nézzük meg egyenként az osztályok Lenin által meghatározott 4 fő jellemvonását.

1. *Az emberek különböző csoportjainak a társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfoglalt helye*

Mint az előbbiekből következik, minden termelés társadalmi termelés. Minden társadalmat a termelés bizonyos rendszere jellemez. Így a tőkés társadalmat a bérmunkán alapuló termelés. Ezt a rendszert az adott társadalom termelőerői határozzák meg. A termelőerők fejlettségi foka és termelési viszonyok mutatják meg, hogy milyen társadalmi formáról, a társadalmi termelés melyik rendszeréről van szó. A szocializmusban például a termelőerők gyorsütemű növekedése indul meg, a termelési viszonyokat pedig a kizsákmányolás megszűnése, a dolgozók elvtársi együttműködése jellemzi. Minden társadalmi formában, a társadalmi termelés minden rendszerében más és más osztályok vannak. Nincsenek ugyanis társadalmi formáktól független osztályok. Más osztályok vannak a rabszolgatársadalomban, megint mások a hűbéri társadalomban és így tovább. Másodszor meg kell néznünk, hogy ezek az osztályok milyen helyet — uralkodó vagy alárendelt helyet — foglalnak el az adott társadalomban. Például: a burzsoáziát jellemzi, hogy a kapitalizmusban uralkodó helyet elfoglaló osztály, a proletariátus az elnyomott osztály.

2. *Az emberek csoportjainak a termelési eszközökhöz való viszonya.*

Ez a legfőbb jellegzetesség, amely az osztályokat megkülönbözteti és meghatározza helyüket a termelésben.

Az osztálytársadalomban az az osztály, amely a döntő termelési eszközök birtokában van, parancsnoki helyet foglal el a társadalomban. A termelési eszközöktől megfosztott osztályt pedig maga alá rendeli, kizsákmányolja.

A társadalmat az bontja két alapvető osztályra, hogy az egyik osztály a döntő termelési eszközök birtokosa, a másik osztály pedig meg van fosztva a döntő termelési eszközöktől. A kapitalizmusban a tőkés osztály tulajdonában vannak a termelési eszközök, a munkásosztály meg van fosztva azoktól.

3. *Az osztályoknak a munka társadalmi szervezetében játszott különböző szerepe.*

A munka társadalmi szervezete elsősorban azt jelenti, hogy a társadalomban munkamegosztás van, az emberek a társadalmi munka különböző területein dolgoznak. Pl. nehéziparban, könnyűiparban, kereskedelemben, közlekedésben, mezőgazdaságban,

mások az igazgatás, a tudomány területén. De ha közelebbről megnézzük például az ipar területét, akkor láthatjuk, hogy vannak emberek, akik a közvetlen termelőmunkát végzik, mások pedig szervezik, irányítják ezt a munkát. Sőt az osztálytársadalmakban jelentős számban vannak olyanok is, akik egyáltalán nem dolgoznak.

A munkának ebben a társadalmi szervezetében az egyes osztályok különböző szerepet játszanak. A tőkés például maga nem dolgozik, termelő munkát nem végez. A munkás pedig a termelőmunkát végzi, a társadalmi javakat (gépeket, szerszámokat, stb.) állítja elő. Marx: „... A tőkés nem azért tőkés, mert irányítja az ipart, hanem azért ipari parancsnok, mert tőkés." A proletariátus nem azért kizsákmányolt, alárendelt osztály a kapitalizmusban, mert képtelen az ipar irányítására, hanem azért, mert semmiféle termelőeszköz nincs a birtokában.

4. *A társadalmi javak rendelkezésre álló részének megszerzési módja és méretei.*

A kizsákmányoló osztályok lényegileg egyetlen és azonos jövedelemforrással rendelkeznek: ez a dolgozó tömegek kizsákmányolása, a dolgozók által termelt javak kisajátítása. A különböző osztálytársadalmakban ez a lényegileg azonos jövedelemforrás különféle formákban jelentkezik. Pl. a rabszolgatartók jövedelmének forrása a rabszolgák kizsákmányolása. A tőkés nyereségének forrása a munkások kizsákmányolása. A méreteit tekintve: Magyarországon a Horthy-rendszer idején a nemzeti jövedelem egyharmada a tőkéseké volt. Az USA-ban ma a nemzeti jövedelem 60%-a a tőkéseké. A proletariátus munkabért kap, amely megélhetésre is alig elég, s jövedelme méreteiben összehasonlíthatatlanul kisebb a burzsoáziáénál. Alapvetően megváltozik ez a helyzet a szocialista társadalomban, ahol a fogyasztásra kerülő javak megszerzésének egyetlen alapja a dolgozó munkája. Mi is a szocializmus építésének előrehaladásával jelentős lépéseket teszünk ennek az elvnek megvalósítása felé. A tőkés elemek részesedése a nemzeti jövedelemben már ma is csak mintegy 9% és az ötéves terv során 1—2%-ra fog csökkenni.

Az osztályok meghatározása igen lényeges a szocializmus építése idején. A szocializmus építésének mindennapi munkájában elengedhetetlen, hogy jól ismerjük és alkalmazzuk az osztályok meghatározását. Tudnunk kell, milyen osztályok azok, akik gátolják és melyek azok az osztályok, akik akarják a szocializmus megvalósítását. Azok, akik azelőtt a dolgozók kizsák-

mányolásából éltek, vagy még ma is abból élnek — a kapitalista osztályokhoz tartoznak — nem akarják a szocializmus építését. Hogyan akarná ezt a gyáros, akitől elvettük a nép számára a gyarat, vagy a bankár, akitől elvettük a bankot, vagy a földbirtokos, akinek a földjét felosztottuk a dolgozó parasztok között? Ezek bár ma már nem rendelkeznek termelési eszközökkel, nem tudnak kizsákmányolni, mégis osztályellenségei a munkásoknak és dolgozó parasztoknak. Különösen fontos az osztályok meghatározását jól megismerni és jól alkalmazni falun. Fontos, hogy az ellenséget megkülönböztessük a baráttól, nehogy a barátot ellenséggé tegyük, az ellenséget pedig barátként kezeljük. Az osztályok megkülönböztetése nem könnyű feladat.

A kulákok kizsákmányolók. Ezt azonban gyakran leplezni igyekeznek, megpróbálják magukat középparasztként feltüntetni, elmosni a határvonalat maguk és a középparasztok között. Ismernünk kell a marxizmus-leninizmus tanítását az osztályokról, mert ez teszi lehetővé a kulákok felismerését és mesterkedéseik leleplezését. A kulákok a tőkés társadalom visszaállítására törekednek, éppen ezért, minden eszközzel igyekeznek gátolni a szocializmus építését, a mezőgazdaság szocialista átalakítását. Azért nem akarják, mert a szocializmus megvalósítása végetvet annak, hogy jövedelmük jelentős részét vagy egészét kizsákmányolásból, (mezőgazdasági munkások, dolgozó parasztok dolgoztatásából, spekulációból, uzsoráskodásból, kupeckedésből) szerezzék. A kulákok a munkások és a dolgozó parasztok vérén és verejtékén gazdagodtak meg és azt az állapotot szeretnék visszaállítani, amikor még zavartalanul kizsákmányolták a munkásokat és dolgozó parasztokat. Ez a kulákoknak osztályérdeke. A kulákok legdöntőbb meghatározója az, hogy a múltban kizsákmányolásból éltek, vagy még ma is kizsákmányolnak. Kizsákmányolásuk lehetőségét a szocializmus építése idején azonban a munkásosztály állama korlátozza. A kuláknak az a meghatározása, amely 350 aranykorona kataszteri tiszta jövedelemnél, vagy 25 hold földnél húzza meg az alsó határt, lefelé is és felfelé is, kivételeket mutat. Például a 25—40 hold rossz, szikes földön gazdálkodó középparasztnak tekinthető, amennyiben maga és családja műveli a földet és jövedelme nem haladja meg a 350 aranykoronát holdanként. A 10 holdon kertészkedő, vagy pl. a 6 hold szőlővel rendelkező pedig már kulák. Ma már igen sok kulák lemond egész földjéről vagy földje egyrészéről, korcsmájáról, kereskedéséről, csakhogy középparasztnak látszhassón. Igyekszik a termelőszövetkezetekbe befurakodni és ott alattomos romboló munkát végezni. Ma már esetleg szívesen adná lányát a béreséhez, vagy

szegényparaszt gyermekéhez, stb. Éppen ezért éberen kell ügyelnünk, hogy megakadályozhassuk a kulák mesterkedéseit, keresztül húzhassuk számításait. Nagyon helytelenek azok a nézetek, melyek, külön „gazdasági" és külön „politikai" kulákról szólnak. A kulák akár leadja, vagy szétosztja családja között a földjét, akármilyen rongyosan jár, akárhogy igyekszik magát dolgozó parasztnak feltüntetni, kulák marad, a munkásosztály és a dolgozó parasztság legvadállatiasabb, leghalálosabb, legelvetemültebb ellensége.

Az osztálytársadalmakban két alapvető osztály van:

a) *A kizsákmányoló (uralkodó) osztály:* tulajdonában vannak a döntő termelési eszközök, amelyek birtokában kizsákmányolja a termelési eszközökkel nem rendelkezőket, a társadalom többségét.

b) *Kizsákmányolt (elnyomott) osztály:* a társadalom többsége, amely nem rendelkezik a döntő termelési eszközökkel, így ki van szolgáltatva az uralkodó osztálynak.

A két alapvető osztály között vannak úgynevezett átmeneti osztályok és rétegek. Ezek a régi társadalom maradványai, vagy az elkövetkező társadalmi rendszer elemei.

A parasztság a kapitalizmusban nem egységes osztály, hanem részben tőkésekből (kulákok), részben kisbirtokosokból (kis- és középparasztok), részben törpebirtokosokból és mezőgazdasági proletárokból áll.

A parasztság fő tömegeit a kis- és középparasztok képezik. A parasztságról, mint osztályról, csak annyiban beszélhetünk, amennyiben ezeket a fő tömegeit értjük alatta.

„Általában azt szokták mondani — mondja Sztálin elvtárs —, hogy a parasztság a kistermelők olyan osztálya, melynek tagjai atomizálva vannak, szét vannak szórva az egész országban, egyenként túrják a földet, elmaradt technikájú apró gazdaságaikban, rabjai a magántulajdonnak és büntetlenül zsákmányolják ki őket a földesurak, kulákok, kereskedők, spekulánsok, uzsorások, stb. És valóban a kapitalista országokban a parasztság, ha főtömegét tekintjük, tényleg ilyen osztály." (Sztálin: A leninizmus kérdései. 641 old.)

A parasztságon belül tehát lényegében három osztály van képviselve: a munkásosztály (mezőgazdasági munkások), a kisáruteremelők (kis- és középparasztok) és a burzsoázia (kulákok).

A dolgozó parasztság (a mezőgazdasági proletárok, félproletárok és a kisbirtokosok) csak a szocializmus felépítésével sza-

baduł meg véglegesen a kizsákmányolástól és alakul át a munkásosztállyal szövetséges parasztság egységes osztályává. A kulákok a munkásosztály és a dolgozó parasztság osztályellenségei, akiknek legyőzése a munkásosztály és a dolgozó parasztság közös feladata.

Osztályharcok.

Az osztálytársadalmakban a két alapvető osztály érdeket szemben állanak egymással. Pl. a kapitalizmusban a tőkésosztálynak az az érdeke, hogy a termelőeszközöket a saját tulajdonában tartsa és a munkásosztályt minél jobban kizsákmányolja, s ezáltal a tőkés-osztály munkanélkül, dologtalanul a legnagyobb jólétben, fényűzésben éljen. A munkásosztály érdeke az, hogy a tőkésektől minél nagyobb munkabért harcoljon ki és megdöntse a kapitalizmust, a termelőeszközöket társadalmi tulajdonba vegye, megszüntesse a kizsákmányolás minden formáját. *A két osztály között ez a kiengesztelhetetlen ellentét az osztályharcban jut kifejezésre.* A kizsákmányoltak minden társadalmi rendszerben harcolnak elnyomóik kizsákmányolóik ellen. *Az osztályharc gazdasági, politikai és ideológiai síkon folyik.*

Az osztályharc az az erő, ami az osztálytársadalmakban a fejlődést előre viszi. A régi társadalom, amely a haladás gátjává vált, mindig a feltörekvő osztály forradalmi csapásai következtében omlik össze. Az elnyomottaknak, a rabszolgatársadalomban és a hűbéri társadalomban folyó osztályharcai még szervezetlenek és a legtöbb esetben helyi jellegűek, ösztönösek, kitűzött céljuk nem egy új társadalmi rend megteremtése, hanem legtöbbször csak a számukra kedvező korábbi helyzet visszaállítása. Mégis az osztályharcok ingatták meg a kizsákmányolás fennálló formáját és új fejlettebb, társadalmi rend megteremtéséhez vezettek. (Pl. a római birodalmat is a nagy rabszolgaforradalmak rendítették meg alapjaiban, s ezek készítették elő a rabszolgarend bukását, a hűbériség győzelmét. A feudális társadalmi rendet alapjaiban rendítették meg a nagy parasztforradalmak. Ilyen volt nálunk a Dózsa-féle parasztháború, vagy az ezt megelőző erdélyi parasztforradalmak. Ezek a forradalmi megmozdulások természetesen az osztályharc kicsúcsosodását jelentik. Az osztálytársadalomban az osztályharc állandóan folyik, napról-napra megnyilvánul a legkülönbözőbb módon az egymással szembenálló, kizsákmányoló és kizsákmányolt osztályok között.)

Az osztályharcok új korszaka kezdődött meg akkor, amikor a proletariátus megjelent a történelem színterén. A proletariátus-

saí olyan következetes, forradalmi osztály jelent meg, amely nemcsak arra képes, hogy megdöntse, a régi burzsoá társadalmat, hanem arra is, hogy egy új, magasabbrendű társadalmat hozzon létre — amelyben megszűnik az ember-ember által való kizsákmányolása — a kommunizmust. A proletárforradalom győzelmével nem szünik meg az osztályharc.

„A proletárdiktatúra nem befejezése az osztályharcnak, hanem folytatása új formában. A proletárdiktatúra a győztes és a politikai hatalmat saját kezébe vevő proletariátus osztályharca a legyőzött, de meg nem semmisített, el nem tünt, ellenállását meg nem szüntető, ellenállását fokozó burzoázia ellen." (Lenin).

A szocializmus építése idején a falusi burzsoázia, a kulákság nem csökkenti osztályharcát a munkásosztály és a dolgozó parasztsággal szemben, hanem fokozza. A legelvetemültebb eszközökhöz, gyilkosságokhoz, gyujtogatáshoz, kártevéshez, szabotáláshoz folyamodik és közben nem egyszer igyekszik úgy feltüntetni magát, mint aki maga is dolgozó paraszt és mint akinek érdeke a szocializmus építése.

Az osztályharc csak a szocializmus teljes győzelmével, a kizsákmányolás végleges, az egész világra kiterjedő felszámolásával szűnik meg.

A munkásosztály harca a tőkésosztály ellen nemzetközi méretekben is folyik. A Szovjetunió diadalmas munkásosztálya a világ proletariátusa számára példakép és biztos támasz a tőkés rendszer elleni harcban. Ezért tömörülnek a világ proletárjai a kapitalizmus elleni harcukban a Szovjetunió köré.

Az imperialisták az Októberi Forradalom győzelme óta arra törekednek, hogy megsemmisítsék a Szovjetuniót, a nemzetközi munkásosztály forradalmi mozgalmának bázisát. Az imperialistáknak a Szovjetunió megsemmisítésére való törekvését mutatják a forradalom győzelme után az imperialisták által tervezett intervenciós háborúk és a második világháború előkészítése és kirobbantása.

Most az USA imperialistái állottak a nemzetközi reakció élére és újabb világháború kirobbantására, a világuralom megteremtésére szőnek őrült terveket.

Terveik megvalósításának útját állja a Szovjetunió által vezetett béketábor, a világ dolgozóinak szervezett békemozgalma, amelynek növekvő ereje megteremti a lehetőségét a háborús agresszorok megfékezésének, a béke megvédésének.

A második hét anyaga.

(Az elvtársak a társadalmi formák részletes elemzését Rudas elvtárs: „Társadalmi formák fejlődése" c. anyaga alapján tanulmányozzák. Itt csak a kapitalizmusra és a szocializmusra térünk ki.)

Tőkés társadalom (kapitalizmus).

Két alapvető osztály: a tőkésosztály és a munkásosztály.

Termelőerők:

A termelőerők hatalmas arányú fejlődése indul meg. „Ipari forradalom". Modern gyár és gépipar kialakulása.

Termelési viszonyok:

Az egyik kizsákmányoló osztályt — a feudális földesurakat — egy másik kizsákmányoló osztály — a tőkésosztály — váltotta fel, más formában tovább folytatódik a kizsákmányolás. A termelési eszközök továbbra is egyesek (a tőkések) tulajdonában maradtak. Változott a kizsákmányolás formája: amíg a rabszolga és a hűbéri társadalomban a kizsákmányolás nyílt volt, addig a kapitalizmusban burkolt. Látszólag a munkásosztály szabad, nincs kötve személyileg a tőkéshez. Mégis, mivel nincs termelési eszköze, kénytelen munkaerejét eladni a tőkéseknek, ha nem akar éhen pusztulni.

Az egymással versenyző tőkések mind magasabb fokra fejlesztik a technikát, hatalmas mértékben kibővítik a termelést. Közben egyre nagyobb méreteket ölt a munkásosztály kizsákmányolása. A termelés növekedésével nem tart lépést a fogyasztópiac növekedése. Az egyik oldalon a társadalmi javak hatalmas mennyisége halmozódik fel, a másik oldalon a munkások és a többi dolgozók a legnagyobb nyomorban élnek. Hatalmas és mély gazdasági válságok rezkettetik meg a tőkés társadalmat. A tőke mind kevesebb nagytőkés kezében összpontosul. A munkásosztály és a többi dolgozók mindjobban elnyomorodnak. A munkásosztály harca a tőkésosztály ellen, végigvonul a tőkés társadalom egész korszakán. Az ipar fejlődésével növekszik, tömörül, szerveződik a proletariátus, a társadalom forradalmi erejévé válik. Érdekei védelmére szervezeteket hoz létre, mindinkább élesebb harcot vezet a tőkésosztály ellen. A proletariátus a tőkés társadalom egyetlen következetesen forradalmi osztálya, mert helyzeténél fogva a legfejlettebb termelési formához, a nagyüzemhez kapcsolódik, a legszervezettebb és ami a legdöntőbb, nincsenek

termelési eszközei, a forradalomban csak láncait veszítheti. Marx-Engels ezt felismerték és a tudományos szocializmus megalkotásával utat mutattak a proletariátus számára.

Imperializmus.

A századfordulóval a kapitalizmus új szakaszába; az imperializmus szakaszába lépett A termelés központosítása óriási méretű. Megjelenik a finánctőke (az ipari tőkével összefonódott a banktőke), kialakulnak a monopóliumok. Az imperializmust a tőkekivitel jellemzi. Kevés számú mammutvállalat egymással éles versenyben uralja a piacot. A föld felosztása a kapitalista országok között befejeződött s újrafelosztásáért megindult a harc. Minnél magasabb fejlettségű a kapitalizmus, minnél erősebben érezhető a nyersanyaghiány, minnél élesebb a verseny és a nyersanyagforrásokért folyó hajsza az egész világon, annál elkeseredettebb a gyarmatok megszerzéséért folyó harc. Az imperializmusban sűrűbbek és mélyebbek lettek a gazdasági válságok. A tömeges munkanélküliség állandósult. Az imperializmusban a technika fejlődése a monopóliumok kialakulása következtében nagymértékben lelassult, csak a hadiipar fejlődik gyorsan. A tőkés termelési viszonyok akadályává váltak a társadalmi fejlődésnek, megkezdődött a tőkés társadalom hanyatlása. *Az imperializmus a proletárforradalmak kora, a szocializmus előestéje.* Az imperializmus végsőkig kiélezte a burzsoázia és a proletariátus ellentétét. A burzsoázia uralma az imperializmus korszakában nemcsak a munkásosztály példanélkül álló elnyomorodásához vezetett, hanem puszta létét is fenyegeti. A parasztság elszegényedik. A világháborúk is bizonyítják, hogy milyen halaszthatatlan feladattá vált a proletariátus számára a burzsoázia uralmának megdöntése. Az opportunista szociáldemokrata vezetők — a munkásosztály árulói — a munkásosztály egységét megbontva igyekeznek a proletariátust megakadályozni abban, hogy megdöntse a burzsoázia hatalmát.

Lenin és Sztálin elvtársak a marxizmust az imperializmus korszakára alkalmazták. Következetes harcban az opportunisták ellen, megteremtették a proletariátus forradalmi pártját. Az orosz proletariátus a Bolsevik Párt vezetésével a világ egyhatod részén megdöntötte a kapitalizmust és felépítette a kizsákmányolásmentes szocialista társadalmat.

„Az Októberi Forradalom azzal, hogy az imperializmust megingatta, az első proletárdiktatúrával egyszersmind megteremtette a világ forradalmi mozgalmának hatalmas és nyílt bázisát . . .

Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy az Októberi Forradalom a világkapitalizmuson halálos sebet ejtett, amelyet soha többé ki nem hever. Éppen ezért a kapitalizmus soha többé vissza nem szerzi azt az „egyensúlyt", azt a „stabilitást", amellyel Október előtt rendelkezett." (Sztálin).

Az Októberi Forradalom tehát a kapitalista rend általános válságát, amely már az első világháború kitörésében megnyilvánult, elmélyítette, kiélezte; a tőkés rend „biztonságát", „egyensúlyát" megsemmisítette.

A kapitalizmus általános válságának leglényegesebb vonása, hogy az Októberi Forradalom óta, a kapitalizmus a világgazdaságnak már nem egyedüli és az egész földkerekséget átfogó rendszere. Az Októberi Forradalommal a világ egyhatoda kiszakadt ebből a rendszerből és megindult a szocializmus, majd a kommunizmus építésének útján.

A második világháború után a népi demokratikus országok létrejöttével újabb országok szakadtak ki a kapitalizmus rendszeréből.

A kapitalizmus általános válsága idején végsőkig kiéleződnek az imperializmus összes ellentmondásai. A kapitalizmus általános válsága a tőkés rend elpusztulásának korszaka.

A HARMADIK HÉT ANYAGA

A szocialista társadalom .

Az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalommal megkezdődött az emberiség igazi története; a kapitalizmus bukása, a szocializmus győzelme az egész emberiség történetében új korszak kezdetét jelenti. A Szovjetunióban a szocialista társadalom megvalósult és ma már a kommunizmust építik.

A szocializmusban a termelési viszonyok a legteljesebb összhangban vannak a termelőerők fejlődésével, így a termelőerők korlátlan fejlődése biztosítva van. Megszűnt minden kizsákmányolás, nincsenek ellentétes érdekű osztályok. A szocialista társadalomban két osztály van: a munkásosztály és a parasztság; ezek egymással baráti viszonyban lévő osztályok A szocializmusban a javakat a munka mennyisége és minősége szerint osztják el.

A szocializmusban megszűntek az osztályellentétek. A fejlődést új törvényszerűségek határozzák meg. A régi és az új, az elavult és a fejlődő közötti harc a párt, a tömegek tudatos tevékenysége alapján; az ellentmondásoknak a kritika és önkritika fegyverével való leküzdésével megy végbe. Éles harc folyik a kapitalista ideológia maradványai és az imperialista ügynökök, kártevők ellen.

A szocializmus és a kommunizmus nem két külön társadalmi forma, hanem egy és ugyanazon, kommunista társadalom két fejlődési foka. A kommunizmusban megszűnnek az osztályok, a termelt javakat az emberek között szükségleteik szerint osztják el.

Sztálin elvtárs konkrét gazdasági programmot adott, melynek megvalósítása biztosítja az átmenetet a szocializmusból a kommunizmusba. Ez nem jelenti azt, hogy megszűnt az imperialistáknak a Szovjetunió ellen irányuló katonai támadásának a veszélye és arra irányuló kísérleteik, hogy a Szovjetunióban visszaállítsák a kapitalizmust.

A Szovjetunió a kommunizmust, a népi demokráciák a szocializmust építve, egy pillanatra sem feledkeznek meg az imperialista háborús gyujtogatók aknamunkájáról.

A népi demokratikus országok gazdasága és osztályviszonyai

A népi demokratikus országok gazdasága átmeneti gazdaság, átmenetet képez a kapitalizmusból a szocializmusba. Olyan jellegű gazdaság ez, amelyben a termelési eszközök döntő része a népi demokratikus állam, kisebb része a dolgozók szövetkezeteinek tulajdonában van, de amelyben a termelési eszközök egy része még kistermelők (egyénileg gazdálkodó parasztok, bérmunkást nem alkalmazó kisiparosok), sőt egy része kizsákmányolók (kulákok) kezében van.

Ennek megfelelően a népi demokrácia gazdaságában a szocializmusra jellemző termelési viszonyok mellett (ez az uralkodó) kapitalista termelési viszonyokat és a kisárutermelés viszonyait is még megtalálhatjuk.

A gazdasági szerkezet megváltozása a társadalom osztályszerkezetének megváltozását is eredményezte.

A népi demokratikus országokban a következő osztályok vannak:

A munkásosztály: A népi demokratikus országok vezetőereje, hiszen az államhatalom a dolgozó parasztsággal szövetséges

munkásosztály kezében van. A magyar ipari munkásság ma már szinte kizárólag az államosított üzemekben dolgozik, nem kizsákmányolt proletár többé. A tőkések által azelőtt kizsákmányolt proletariátus felszabadult, szocializmust építő munkásosztállyá változott.

A dolgozó parasztság is megváltozóban van. A népi demokrácia felszabadította a dolgozó parasztságot a földesurak, ipari tőkések és bankárok uralma alól, földet juttatott számára és meg is védte azt. A földreformmal a mezőgazdasági munkások száma jelentősen lecsökkent, amit az is elősegített, hogy jelentős részük azóta az iparban helyezkedett el. Ma már a dolgozó parasztság egyre nagyobb része lép a szövetkezeti gazdálkodás útjára, amely út egyben a parasztság egységes osztályának kialakítását jelenti.

A tőkésosztály (burzsoázia). A tőkéseket kiszorítottuk az ipari termelés döntő területeiről, a nagykereskedelemből, a külkereskedelemből, a bankokból. A városokban tehát a tőkéseket — mint osztályt — lényegében felszámoltuk. Maradványaik persze itt vannak és ha lanyhul az éberség velük szemben, komoly károkat okozhatnak. A falun, még ma is ott él a falu vérszopója, a kulákság, a falusi burzsoázia, és bár gazdasági ereje csökkent, ellenállása egyre fokozódik, mindent elkövet békés építőmunkánk ellen.

Az értelmiség nem osztály, hanem csak réteg, amely tagjait különböző osztályokból toborozza. Népi demokráciánk fejlődésével egyre nő és fejlődik a munkásosztály, a dolgozó nép új értelmisége, de a régi értelmiség zöme is felénk fordult, becsületesen kiveszi részét az építő munkából.

A társadalmi fejlődés törvényszerűségei:

1. A társadalom fejlődik. Minden egyes társadalmi forma fejlettebb, mint az őt megelőző.

2. Minden eddigi társadalmi forma kezdetben előre viszi a termelőerők fejlődését, de utóbb ennek a fejlődésnek akadályává válik, s el kell pusztulnia

3 Az emberiség eddigi története az őskommunizmus felbomlása óta osztályharcok története. A kizsákmányoltak harcoltak a kizsákmányolók ellen és ez a harc vitte előre a társadalom fejlődését.

4. Egyetlen uralkodóosztály sem adja át önként a helyét. A legkorhadtabb társadalmi rendszer sem omlik össze magától. A feltörekvő osztálynak forradalommal kell megdönteni a régi társadalmi rendszert és kialakítani az újat.

5. A szocialista társadalom megvalósulása az egész világon

társadalmi törvényszerűség. A szocialista társadalom megvalósításáért folyó harcot a kommunista pártok vezetik. A proletariátus történelmi feladata: a kapitalizmus megdöntése és minden kizsákmányolás megszüntetése.

„Abban a korszakban élünk, amikor minden út a kommunizmushoz vezet." (Molotov.)

Ellenőrző kérdések:

1. hét:

1. Mit értünk termelőerők, termelési viszonyok, termelési mód alatt? Mi a társadalmi haladás?
2. Mi határozza meg az osztályokat?
3. Milyen formái vannak a proletariátus osztályharcának? Miért éleződik az osztályharc a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején?

2. hét:

1. Melyek a kapitalizmus alapvető osztályai és hogyan folyik közöttük az osztályharc?
2. Miért a proletárforradalmak korszaka és miért a szocializmus előestéje az imperializmus?
3. Miért szükségszerű és elkerülhetetlen a kapitalizmus pusztulása?

3. hét:

1. Mi jellemzi a szocialista társadalmat?
2. Miért átmeneti gazdaság a népi demokrácia gazdasága? Milyen osztályok vannak a népi demokráciában?
3. Melyek a társadalom fejlődésének törvényszerűségei?

Irodalom:

1. hét:

Kötelező:

Sztálin: „A dialektikus és történelmi materializmusról." Történelmi materializmus c. fejezet a), b), c), d) pontok. (Bolsevik Párt története IV. fejezet.)

Javasolt:

Rudas László: „Társadalmi formák fejlődése" c. anyag. „A társadalmi haladás" c. rész (Utmutatóban.)

2. hét:

Kötelező:

Rudas László: „Társadalmi formák fejlődése" c. anyagból részlet. (Utmutatóban.)

Javasolt:

Marx-Engels: „A Kommunista Párt kiáltványa" Burzsoá és proletár c. fejezet. (Marx-Engels Vál. Művek I. köt.)

3. hét:

Kötelező:

Sztálin: „Beszámoló a SZK(b)P munkájáról a XVIII. Pártkongresszuson." A nép anyagi és kulturális helyzetének további javulása c. fejezet. (Leninizmus kérdései 1951. kiadás 728—732. old.)

A szovjet rendszer további megszilárdulása c. fejezet (Leninizmus kérdései 732—734. old.)

Sztálin: „Beszéd a sztahanovisták első összszövetségi tanácskozásán." A sztahanov mozgalom jelentősége c. fejezet. (Leninizmus kérdései 620—625. old.)

Rákosi Mátyás: Beszámoló a II Kongresszuson. (Az osztályok változásáról szóló rész.) („A szocializmus építésének útján" c. könyv 40—43. old. vagy „A békéért és a szocializmus építéséért" c. könyv 482—485. old.)

Javasolt:

Sztálin: „Anarchizmus vagy szocializmus" Proletárszocializmus c. fejezet (Sztálin Művei I. kötet.)

Sztálin: „A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánytervezetéről." Az Alkotmánytervezet fő sajátosságai c. fejezet. (Leninizmus kérdései 644—649. old.)

Részlet

RUDAS LÁSZLÓ:

TÁRSADALMI FORMÁK FEJLŐDÉSE C. ANYAGBÓL

1. A TÁRSADALMI HALADÁS

Az emberi társadalom — mint maga a természet is — nem topog egy helyben, hanem fejlődik. A legprimitívebb társadalmi formát, a sok helyen még ma is megtalálható ősközösséget a rabszolgatársadalom, ezt a hűbériség, majd a kapitalizmus váltotta fel. A Szovjetunióban pedig már a szocializmus lépett a kapitalizmus helyére. A felsorolt öt társadalmi forma az emberiség fejlődésének öt nagy állomását jelenti.

A haladás konkrét fogalma.

Felmerülhet azonban a kérdés, milyen alapon tartjuk magasabb társadalmi formának a rabszolgaságot az ősközösségnél, a hűbériséget a rabszolgaságnál, a kapitalizmust a hűbériségnél, végül a szocializmust a kapitalizmusnál? A haladás és a fejlődés fogalmával éppen az utóbbi évtizedekben rengeteg visszaélés történik. Voltak olyan polgári „tudósok" és politikusok, akik az emberiség haladását kereken tagadták, míg mások sokszor haladásnak nevezték azt, ami valójában visszafejlődés volt.

Ezért szükséges, hogy a haladás, fejlődés szavak ködös használatával szembeszálljunk és megértsük e kifejezések konkrét, valódi tartalmát. Minden emberi haladásnak mértéke a termelés fejlődése. *Az a társadalmi forma a magasabb, a fejlettebb, amelyben tökéletesebb munkamódszerekkel az anyagi javak nagyobb mennyiségét állítják elő.* Ez a mértéke, még pedig nem ködös, hanem nagyon kézzelfogható mértéke az emberi haladásnak, ez teszi az emberi haladást pontosan mérhetővé, csak így lesz a haladás szóból nem frázis, hanem pontos, tudományos fogalom. Ahol keveset termelnek, ott a tudo-

mány, művészet, kultúra sem állhat magas fokon. Ha az anyagi javak termelése megszűkül, hanyatlik a szellemi élet is.

A Szovjetunió a haladás élén.

Vannak, akik azt mondják, hogy az ókori görög kultúra magasabb volt, mint bármely utána következő és ami utána történt, az hanyatlás. Ezek az urak elfelejtik, hogy Platon magas filozófiája az emberek óriási tömegének rabszolgaságán alapult. A termelt javak csupán arra voltak elegendők, hogy egy szűk rétegnek bőséges ellátást biztosítsanak. Így tudott ez a réteg kizárólag tudománnyal és művészettel foglalkozni. Olyan társadalomban, ahol az emberiség óriási tömegeinek minden eszköz rendelkezésére fog állni, hogy anyagi szükségleteiket kielégítsék, ott természetesen a kultúra sokkal magasabb lesz, mint Platon Görögországában. Ha a haladást így nézzük, — és csak így nézhetjük — akkor megállapíthatjuk, hogy az emberiség folytonosan fejlődött, minden társadalmi forma magasabb volt ebben az értelemben, mint az előző. A rabszolgatársadalom többet termelt, mint a primitív őskőzösségi társadalom, a hűbéri társadalom többet, mint a rabszolgaság, a kapitalizmus többet, mint a hűbériség és a szocialista társadalomnak többet kell termelnie, mint a tőkés társadalomnak. Megeshetik, hogy közvetlenül a forradalom után a termelés eleinte hanyatlik. Ez a forradalom költsége. A Szovjetunióban az első világháború, majd a forradalom és a polgárháborúk következtében az ipar és a mezőgazdaság évekre lehanyatlott, ez azonban csak átmeneti állapot volt. Minden háború és forradalom megzavarja, s pillanatnyilag csökkenti a termelést. Természetesen, ha a szocialista társadalom a kezdeti nehézségek után nem volna képes fokozni a termelést, akkor nem volna meg a létjogosultsága. A szocialista társadalomnak — mint fejlettebb társadalomnak — a termelést sokkal magasabb fokra kell emelnie, mint amilyenre a tőkés társadalmon belül emelkedni tud. Meg is volt a mód erre és meg is történt ez a Szovjetunióban. Az ipar, a mezőgazdaság a Szovjetunióban máris jóval többet termel, mint amennyit termelt a cári Oroszországban. Egész csomó iparágban a Szovjetunió már a háború előtt elérte a tőkés társadalom színvonalát, sőt egyes iparágakban túl is haladta. Az elkövetkező idők alatt a Szovjetunió olyat fog produkálni, amire semmiféle tőkés társadalom nem képes.

A tőkés társadalom máris, közvetlenül a háború befejezése után zavarokkal küzd, sztrájkok, munkanélküliség ütik fel a

fejüket a vezető országokban. A Szovjetunió pedig helyreállítja iparát, mezőgazdaságát. A Szovjetunió mezőgazdasága a háborúban is fejlődött és az ipar a veszteségek ellenére sem esett vissza. Kétségtelen, hogy a Szovjetunió minden válság nélkül, sőt munkáshiánnyal küzdve igen gyors tempóban óriási magaslatra fogja emelni mezőgazdaságát és iparát.

A tapasztalat tehát azt mutatja, hogy az emberi társadalom eddig felfelé haladt. Nem egyenes vonalban persze, hanem néha vissza-vissza esve, de azért mindig előrement és semmi okunk abban kételkedni, hogy ez a jövőben is mindig így lesz.

2. AZ ŐSKÖZÖSSÉG.

A haladás fogalmának tisztázása után vizsgáljuk meg azokat a társadalmi formákat, amelyeken keresztül az emberiség a kapitalizmushoz eljutott. Nem lehet szó itt természetesen e letűnt társadalmi formák részletes rajzáról. Minket a társadalmi fejlődés itt elsősorban azért érdekel, hogy a fejlődés menetének, jellegzetességeinek vizsgálásából útmutatást kapjunk a tőkés társadalmi rend megítéléséhez.

Az ember kiemelkedése az állatvilágból.

Az ember az állatvilágból származik. Fegyvertelenül a legtöbb állatnál gyengébben lép a küzdő porondra. Európának akkor sokkal melegebb éghajlatában ragadozók veszik körül, amelyek ma már csak a trópikus vidéken otthonosak, oroszlán, leopárd, tigris és az azóta kihalt mammut, barlangi medve stb. Minek köszönheti az ember, hogy mégis fenn tudott maradni?

Mindenekelőtt annak, hogy *társas lény volt.* Egyedül nem tudott megbirkózni az ellenséges külvilággal, megvédelmezni magát és táplálékot szerezni. Ereje kezdettől a közösségben rejlett.

A közösség tette képessé az embert arra is, hogy szerszámokat készítsen és ezzel az állatvilágból kiemelkedhessék. Benjamin Franklin, a nagy gondolkodó, az embert *„szerszámkészítő állat"*-ként határozta meg és ezzel nagyon is fején találta a szöget. Ember és állat között valóban ez a lényeges különbség. A munkaeszközökkel felfegyverezve — az első munkaeszközök egyúttal fegyverek is — az ember csakhamar az állat fölé

emelkedik, nemcsak meg tudja védelmezni magát, hanem lassanként az egész természetet uralma alá tudja hajtani.

A termelési eszközök feltalálása nem lett volna lehetséges, ha az ember kezdettől nem lett volna társas lény. De magának a termelőmunkának is — éppen az eszközök kezdetlegessége következtében — *összeműködésen, kölcsönös segítségen kellett alapulnia.*

Vita az ősközösségről.

Az emberiségnek legősibb, legkezdetlegesebb társadalmi berendezését *ősközösségnek* hívjuk. E korszak az emberiség történelmében legalább 20.000—30.000 évig, sokak szerint néhány százezer esztendeig tartott. Afrikában, Ausztráliában, Amerikában egyes népek (indiánusok, polinéziaiak, pápuák, stb.) még ma sem jutottak túl rajta. Miért nevezzük ezt az első társadalmi formát ősközösségnek? A polgári tudósok sokat vitatkoznak ezen és azt mondják, hogy ősközösség nincsen és nem is volt. Sok, magát marxistának nevező kutató is tagadja az ősközösség létét. Miért ez a nagy vihar az ősközösség körül? A kapitalizmus lelkes védelmezőinek persze nem tetszik, hogy az emberiség története nem a magántulajdonnal kezdődött. Az ősközösségben ugyanis a föld köztulajdonban van, helyesebben nincs magántulajdonban. Tulajdonjogról ebben az időben egyáltalán nem is lehet beszélni, mert tulajdon csak ott van, ahol vannak emberek, akiknek, nincs tulajdonuk, ahol vannak emberek, akik ki vannak zárva a tulajdonból. Az ősközösségben mindenkinek joga van ahhoz, hogy a földet használja, a föld mindenkinek birtokában van. A törzsnek vagy kisebb közösségnek minden tagja vághat fát, vadászhat, halászhat és használhat mindent, ami a földön terem. Mai kifejezéssel élve tehát azt mondhatjuk, hogy a föld köztulajdonban van.

Ugyanakkor a magakészítette íj, nyíl, dárda, stb. az ősember személyes „tulajdona", annyira, hogy a fegyvereket, használati tárgyakat sokszor még a sírba is vele adják. Éppen ezt a tényt (amit Engels egyébként nagyon is ismert) használják fel egyes polgári kutatók arra, hogy a vadak „kifejlett tulajdonérzékéről" meséljenek és az ősközösség létezését tagadják. Pedig a két dolog egyáltalán nincs ellentétben egymással. Dárdát, nyilat, stb. mindenki készíthet, sőt készít is magának. Senki sincs kizárva ezeknek a tárgyaknak a birtoklásából.

Éppen ezért itt nem beszélhetünk magántulajdonról, csupán a tárgyak használatával természetszerűen együttjáró egyéni birtoklásról. Hiányzik a magántulajdon lényege, a másokat kizáró, monopol jelleg.

A primitív munkaeszközöknek megfelelően a termelés is igen alacsony színvonalú. A munka még csak kor és nem szerint oszlik meg. A férfiak halászattal, vadászattal, a nők bogyók, gyümölcsök, gyökerek gyűjtésével foglalkoznak. Később ebből fejlesztik ki a nők a földművelést. A gyermekek és az öregek nem vadásznak: a gyerekek a gyűjtésben vesznek részt, az öregek pedig ezenkívül tapasztalataik alapján irányítják a termelőmunkát. Éppen, mert a munkaeszközök primitívek a munka közösen folyik. Nincs lőfegyverük, ezért közösen vadásznak. Láncot alkotnak és addig űzik a felhajtott vadat, míg össze nem esik, később vermeket készítenek, amikbe belehajtják. A közös vadászatnak az eredménye is közös. Az elejtett vadból mindenki részesedik. A közös munkából és közös fogyasztásból következik, hogy az emberek társadalmi szempontból egyenlők. Az elnyomásnak, a mások fölötti uralomnak még a gondolata sem merülhet fel. Háborúban a legügyesebb hadvezetőnek, békében a legtapasztaltabb embernek engedelmeskednek, mert ez mindnyájuk érdeke. Politikai alárendelésről szó sem lehetett, mert a főnöknek hatalma nincs, csak tekintélye. Az ember a közösségben él, ebben teljesen elmerül, egyéni céljai alig vannak, a közösség támogatja, a közösségért viszont életét is kész odaadni. Ez az ősi, nagyon primitív demokrácia csak a törzs tagjaira terjed ki, azonkívül mindenki ellenség. Érdekes, hogy pl. az orosz nyelvben a „mir" szó, egyszerre jelenti a közösséget, békét és világot. Miért? Mert az ősember életének a földközösség volt az alapja. Ez volt az ő egész világa, ezenkívül már háború volt és ellenségeskedés. A magyar „nem" (nemzetség) volt az a szervezeti egység, amelyben elődeink éltek. Ezért a „nemtelen" szó súlyos megbélyegzést, kiközösítést jelentett. Akit pedig a nemből kiközösítettek, az elveszett embernek számított.

Az ősközösség bomlása.

A primitív ősközösségi társadalom előbb-utóbb akadályává válik a fejlődésnek. A halászatról és vadászatról — a termelési eszközök fejlődése következtében — áttérnek az állattenyésztésre. Ezzel beáll az első *társadalmi munkamegosztás*, a társadalom ezentúl feloszlik állattenyésztő- és vadásztörzsekre. Ez a lépés, ahol megtörténik, meghúzza a halálharan-

got az ősközösség felett. Bár a nyájak eleinte nem egyéni tulajdonban vannak, hanem a közösség tulajdonában, mégis az ősközösség ezen a fokon már termelési szempontból sem felel meg annak, amire a társadalomnak szüksége van.

Az állattenyésztő népeknél vagyoni különbségek kezdenek kialakulni. Az egyik közösségnek, nemnek vagy kisebb vérrokonságon alapuló közösségnek jobb legelői vannak, mint a másiknak. Az állatok egyiknél elhullanak, a másiknál jól fejlődnek. Az egyik meggazdagszik, a másik elszegényedik. A vándorlás közben lehetővé váló termékcsere fokozza a vagyoni különbségeket.

A földművelés, amely kezdetben csak az asszonyok mellékes foglalkozása volt, fontos termelési ággá fejlődik és a nomád vándorló törzsek letelepedését vonja maga után. A földet most még közösen művelik, úgy, ahogy azelőtt közösen vadásztak. De előbb-utóbb a közösen művelt földet használatra fel kell osztani a földközösség egyes tagjai között.

Közben technikai tekintetben is nagyot fejlődik a társadalom. A kőről áttérnek a fémszerszámokra. Most már sokkal nagyobb termelőerők állnak a társadalom rendelkezésére. A vasbalta val erdőket lehet irtani, új földet szerezni, a vasekével hatalmas földeket lehet megművelni. A földművelő és állattenyésztő népek termelése magasabbfokú, a földművelés és állattenyésztés állandó és biztos jövedelmet biztosít nekik.

A termelőerők fejlődése következtében meg kell változniok a termelési viszonyoknak is. Az ősközösségi forma nem megfelelő többé. Nagy állatcsordák őrzéséhez, nagy földek megműveléséhez sok munkaerőre van szükség, a törzs vagy nemzetség tagjai erre már nem elegendők. Idegen munkaerőt kell szerezni. A folytonos háborúk alkalmat adnak erre. A legyőzött idegen törzsek tagjait nem ölik meg, mint eddig, hanem munkába állítják. A hadifoglyokat most már rabszolgákká teszik. Az állatcsordákat őriztetik velük, vagy a földeken dolgoztatják őket. Persze, a rabszolgát csak akkor érdemes munkába állítani, ha munkája már többet termel, mint amennyi saját megélhetéséhez szükséges, tehát munkájából haszon származik. Ez csak a munka termelékenységének bizonyos fokán lehetséges, a munkaeszközök fejlettségétől függ. Látjuk, hogy a munkaeszközök fejlődése és a munka termelékenységének emelkedése nemcsak lehetővé tette, de meg is követelte idegen munkaerő beállítását. A társadalom szükségletét e nélkül már nem lehet kielégíteni.

Az ősközösségi társadalom bomlásnak indul. Nemzetségek, melyeknek sok rabszolgájuk volt, meggazdagodtak, mások elszegényedtek, a gazdagok szolgálatába állottak. A még közös tulajdonban lévő földet használatra felosztották. A munkamegosztás kialakulása állattenyésztés és földművelés között, a kézművesmesterségek elkülönülése, az idegen népekkel élénkebbé váló csere mind több és változatosabb használati tárgyak forrása. Nyájainak nagysága, rabszolgáinak száma, sokféle használati tárgy birtoka tekintetében most már igen nagyok lehetnek a vagyoni különbségek az egyes emberek között. Megjelenik az igazi, másokat kizáró *magántulajdon.* A másik oldalon pedig megjelenik az embereknek olyan csoportja, akiknek semilyen tulajdonuk nincs, sőt ők maguk vannak más emberek tulajdonában. A termelőerők fejlődése tehát felbomlasztja az ősközösségi társadalmat. A termelés szükségletei megkövetelik az új, magasabb társadalmi rendre való áttérést. Az új rendnek, a rabszolgatársadalomnak elemei már kialakultak a régi társadalom ölében. Az átalakulás elkerülhetetlenné válik.

3. A RABSZOLGATÁRSADALOM.

Az új társadalmi formát, a rabszolgatársadalmat mindenekelőtt az jellemzi, hogy a társadalom két részre oszlik: rabszolgákra és rabszolgatartókra. *A rabszolga olyan dolgozó, aki a munkaeszközökkel együtt, maga is valakinek a tulajdonában van, a rabszolgatartó tulajdonában.*

Az első osztálytársadalom.

Itt már valóban magántulajdonnal állunk szemben, hiszen az emberek óriási többsége ki van rekesztve a tulajdonból, sőt az ember maga is magántulajdon. Ez a társadalom az első osztálytársadalom. Az első olyan társadalom, amelyben az emberek nem egyenlők sem gazdasági, sem társadalmi, sem politikai tekintetben. Itt jelenik meg először társadalmi méretben az elnyomás, kizsákmányolás. A rabszolgatartó elnyomja, kizsákmányolja a rabszolgát. Külső kényszerrel, korbáccsal kényszeríti arra, hogy termékét átengedje annak, aki nem termel, de akinek tulajdonában vannak a munkaeszközök és maga a rabszolga is. A kizsákmányolás éppen azt jelenti, hogy a dolgozó termékeinek oroszlánrészét egy olyan társadalmi csoport tulajdonítja el, amely maga termelőmunkával nem foglalkozik,

hanem a termelőt, a dolgozót kényszeríti munkára. A korbács igen primitív, durva módja annak, hogy a dolgozót munkára kényszerítsék és a rabszolgatársadalom mégis magasabbrendű, mint az ősközösségi társadalom. Miért?

A rabszolgatársadalom az ősközösséggel szemben haladás.

Már az emberi haladás vizsgálatánál megállapítottuk, hogy az a magasabbrendű társadalom, amelyben fejlettebb munkaeszközökkel többet termelnek. Ilyen alapon kétségtelen, hogy a rabszolgatársadalom az ősközösség felett áll. Az ősközösséget a kőszerszámok, míg a rabszolgatársadalmat a vasszerszámok jellemzik. A rabszolgatársadalom tehát a technika magasabb fokát jelenti. Éppen a fejlettebb technika teszi lehetővé, hogy a rabszolga munkájából olyanok is éljenek, akik maguk nem dolgoznak. Ha a rabszolga csak annyit tudna termelni, mint amennyit önmaga elfogyaszt, akkor nem lehetne felette egy olyan osztály, amely munka nélkül él. A mai ember szemében természetesen a rabszolgaság megvetendő és aljas intézmény. Ma már a rabszolgaság visszaállítása nem társadalmi haladás, hanem visszaesés volna, mert a mai társadalom már magasabb termelési formákat ért el. De a maga idejében a rabszolgatársadalom haladást jelentett és a rabszolgának mégis csak jobb volt, ha nem ölték meg, hanem beállították a termelőmunkába. A rabszolgamunka alapján hatalmas társadalmi fellendülés indul meg. Gazdag városok keletkeznek és a kultúra központjaivá válnak. Kialakul az ókori irodalom, művészet, tudomány. Fejlődésnek indul az ipar, textilárukat, vázákat, ékszereket készítenek a rabszolgák. A kereskedelem hatalmas forgalmat bonyolít le és földrészeket köt össze. De sosem szabad elfelejtenünk, hogy ez a szemmellátható fejlődés, a kultúrának ez a kivirágzása mind a rabszolgaság intézményén nyugodott. A rabszolgák óriási tömegei állati sorban, a kultúrából kizárva tengették életüket, hogy kiváltságos életet teremtsenek egy kisebbség számára. A korbács alatt nyögő rabszolgák tették lehetővé, hogy ez a kisebbség semmi mással ne foglalkoz-

zék, mint művészettel, irodalommal, tudománnyal, vagy esetleg akárcsak sajátmagával. A kultúra felvirágzott, de ezt az előre tett lépést az emberiség óriási szenvedéssel fizette meg. Minnél jobban fejlődött a rabszolgatársadalom, annál nagyobb számú rabszolgára volt szükség. Voltak görög és római városok, ahol a lakosság túlnyomó többsége rabszolga.

Társadalmi osztályok.

A rabszolgatársadalom persze nemcsak rabszolgákból és rabszolgatartókból állott. Az elmúlt társadalmi rend, az őskőzösség maradványaként még vannak szabad parasztok, akik saját kis földjüket művelik. Vannak kereskedők, kézművesek, úgyhogy előttünk áll egy olyan társadalom, amely különböző osztályokra szakadt. A két egymással szembenálló *alapvető osztály* a rabszolgatartók és a rabszolgák osztálya, a többi osztály csak maradvány a régi társadalomból, vagy pedig az eljövendő társadalom csirája. Bár a két alapvető osztály mellett mellékes osztályok is vannak, mégis a rabszolgamunka rányomja bélyegét az egész társadalomra.

A rabszolgaság rányomja bélyegét az egész társadalomra.

A rabszolga munkája megvetett munka, mert a rabszolga maga is megvetett. Aki dolgozik, az rabszolgához hasonlít, az nem egyenrangú tagja a társadalomnak. Mindenki arra törekszik tehát, hogy ne dolgozzék. A rabszolgamunka rendkívül olcsó s ennek következtében semilyen egyéb munka nem tud versenyezni vele.

A kisparaszt nem győzi a rabszolgákkal művelt nagybirtok versenyét, a kézműiparos alul marad a rabszolgaüzemmel szemben. A tönkrement, eladósodott szabadokból alakul ki Athénben és Rómában az *antik proletariátus* hatalmas osztálya, sokezer ember, akik nem munkájukból, hanem az állam által ingyen rendelkezésükre bocsátott gabonából és készpénzből élnek. Az egész mai tőkés társadalmat a modern proletariátus tartja el,

ezzel szemben az antik proletariátus az államon élősködik, sem kedve, sem módja nincs arra, hogy munkaereje árubabocsátásából éljen.

A rabszolgaszerző háborúk.

Rabszolgát az állam csak úgy tud szerezni, hogy háborúkat indít és a legyőzött ellenséget elhurcolja. A rómaiak nagy háborúi nem voltak egyebek, mint rabszolgavadászatok. Sokszor megesett az is, hogy a rabszolgatartók vesztes háború után maguk is rabszolgákká lettek. Amikor a rómaiak elfoglalták Korinthost, a város összes rabszolgatartóit elhurcolták Rómába rabszolgának. Ezek között kiváló filozófusok, tudósok, orvosok, tanítók voltak, akik eredetileg maguk is a rabszolgatartók osztályához tartoztak.

A rabszolgaszerző háborúk hozzátartoznak a rabszolgatársadalom lényegéhez, egyik alapfeltételét képezik e társadalom fennmaradásának. Ezért igen fontos volt a rabszolgatartó állam számára, hogy olyan katonaanyaggal rendelkezzék, mely alkalmas e nagyarányú rablóháborúk győzelmes lefolytatására. Ezt a katonaanyagot a szabad parasztság szolgáltatta. A paraszt kénytelen volt ideje nagy részét háborúban eltölteni. Mire hazatért, sokszor tönkretett gazdaságot talált otthon. Igy aztán eladósodott, sőt az ókori szigorú adóstörvények könnyen rabszolgasorsba juttatták. A folytonos háborúk, a nagybirtok versenye tehát tönkreteszik a szabad parasztságot és ezzel aláássák a rabszolgaállam katonai alapját. Ez történt Görögország és Róma esetében is.

Görögország, majd Róma meghódítja az egész akkor ismert világot, részben azért, hogy lakosságát elhurcolja rabszolgának, részben pedig, hogy a meghódított népek kincseit elrabolja. Megszületik a római világbirodalom, egy parazita, élősdi állam, melynek politikája a szervezett rablás. E birodalom fenntartásához szükséges katonai erőt a szabad parasztság adta. Amikor a szabad paraszt tönkremegy, bedugul az a forrás, amelyből a római légiók táplálkoztak, Honnan vegyék tehát a katonákat?

Zsoldos hadsereget állítanak fel a proletariátusból, majd a környező barbár népekből is. A hadsereg jellege megváltozik. A szabad római paraszt — azt hívén, hogy a saját érdekeiért küzd — meghódította az egész világot. A zsoldos hadsereg úgy harcolt, ahogyan megfizették. Róma katonai hatalma fokozatosan lehanyatlott.

A zsoldos hadsereg nem volt képes támadó hadjáratokra. Az óriási birodalmon belül béke honolt, de a határokon már a barbárok támadtak, hogy végül is megdöntsék a római birodalmat.

4. A RÓMAI RABSZOLGATÁRSADALOM BUKÁSA.

Róma katonai erejének gyengülése nem oka, hanem csak következménye volt a római rabszolgatársadalom általános hanyatlásának.

A termelési technika fejlődése a rabszolgatársadalomban hamarosan megáll. A rabszolga nem érdekelt a termelésben, ezért bonyolultabb munkát általában nem lehet rábízni, finomabb szerszámokat nem lehet a kezébe adni. Az olcsó rabszolgamunka versenye lehetetlenné teszi a gépek alkalmazását, mert a rabszolgához képest még a legjobb gép sem kifizetődő. Így a technika nem fejlődött, hanem inkább hanyatlott. Sok esetben ismert találmányok mentek feledésbe.

A rabszolgatársadalomban főleg a rabszolga dolgozik. Ezért a munkát lealacsonyító, szabad emberhez nem méltó foglalkozásnak tartották. A meglevő gazdagságot a rabszolgatartók nem termelőmunkára, hanem kizárólag fényűzésre használták fel. A hallatlan fényűzés az erkölcsi züllés melegágyává vált.

A zsoldos hadsereg, az óriási államgépezet fenntartásához pénzre volt szükség. Az állami terhek mind nagyobbakká váltak. Az állam rávetette magát a szabad parasztokra, a kézművesekre, a kereskedőkre, sőt még a rabszolgatartók egy részét is kiszipolyozta.

A rabszolgatartók vékony rétege felül — alul a rabszolgák és a munkától irtózó, lezüllött, de szabad proletárok, visszafej-

lődő termelés, erkölcsi züllés, mindenkit kiszipolyozó államgépezet és a katonai hatalom rohamos gyengülése — ez volt a hanyatló római társadalom képe. Bár kétségtelen, hogy ez a társadalom megérett a pusztulásra, békés úton mégsem adta át helyét. A rabszolgalázadásoknak kellett bekövetkezniök, hogy a római birodalom alapjaiban megrendüljön és szabaddá váljék az út a következő társadalmi forma számára.

A rabszolgalázadások.

A hanyatló római birodalomban a rabszolgalázadások egymást követik. A legnagyobb méretű rabszolgalázadás a mi időszámításunk előtt 73-ban kezdődött és Spartacus nevéhez fűződött. Spartacus tehetséges hadvezér volt, akit elfogtak, rabszolgává tettek és gladiátorrá akartak kiképezni. Spartacus felázította a gladiátorokat, sereget szervezett és hadat indított a római társadalom ellen. Egész Dél-Olaszország csatlakozott hozzá, egyik római légiót a másik után verte meg. Róma csak minden erejének megfeszítésével, évekig tartó kemény és véres harcok után tudott győzelmet aratni. Spartacust leverték és az uralkodó osztály véres bosszút állt. Végig egész Itálián keresztrefeszített rabszolgák jelezték a győzők állati kegyetlenségét.

A rabszolgalázadás bukása elkerülhetetlen volt. Seregük a legkülönbözőbb elemekből tevődött össze. A galiok, germánok, frankok rendszerint egymás nyelvét sem értették. De közös, nagy célt sem tudtak maguk elé kitűzni. Csupán terheiken akartak enyhíteni és nem volt — nem is lehetett — semmi elképzelésük a társadalom gyökeres átalakításáról.

Bár a rabszolgákat mindig leverték, mégis a régi római társadalomnak a rabszolgalázadások vetettek véget. E lázadások alapjaiban rendítették meg az egész római birodalmat. Minden lázadás után egyre nehezebb volt visszaállítani a rendet és a termelés előző színvonalát. Minden lázadás megkönnyítette a határokon leselkedő barbárok betörését. Ezért mondja Sztálin: „A rabszolgák forradalma likvidálta a rabszolgatartókat és

megszüntette a dolgozók kizsákmányolásának rabszolgasági formáját." (Sztálin: A leninizmus kérdései. V. kiadás, 524. old.)

A birodalmat támadó barbár hadseregek mind kevesebb ellenállásra találtak. A barbárokból álló római haderő alig fejtett ki ellenállást, a lakosság pedig sokkal jobban áhította a mindenkit szipolyozó római állam megdöntését, semmint megmentését. Így a római birodalom a IV—V. században lépésről-lépésre a barbárok martalékává vált.

5. A HŰBÉRI TÁRSADALOM.

A jobbágyság csírái a rabszolgatársadalomban.

Éppúgy, mint ahogy az ősközösségben már kialakultak a rabszolgatársadalom csírái, úgy a római rabszolgatársadalomban is kialakult egy olyan intézmény, amely már a jobbágyság csírájának tekinthető. A rabszolgamunka rossz hatásfoka, nem kifizetődő volta miatt szokássá vált, hogy egyes rabszolgáknak földet, sőt munkaeszközöket adtak és megengedték, hogy a termékek egy részét megtarthassák. Ezek az ú. n. „colonusok" ugyan földjükhöz voltak kötve, de az egyszerű rabszolgától mégis lényegesen különböztek abban, hogy a termés egy része az ő tulajdonuk volt.

A hódító barbárok a római birodalomban tehát részben rabszolgákat, részben már féljobbágyi formában élő parasztokat találtak. Ők maguk még ősközösségben éltek, bár társadalmi rendjük a háborúk és egyéb okok miatt már bomladozóban volt, már lényeges társadalmi különbségek láthatók közöttük.

A jobbágyság kialakulása.

Az elszegényedő szabad barbárokból, a colonusi sorba felemelkedő rabszolgákból mind egységesebbé váló új társadalmi osztály: a *jobbágyság* alakult ki. Uj társadalmi forma született, a hűbéri társadalom, amely már nem rabszolgákra és rabszolgatartókra, hanem jobbágyokra és földesurakra oszlik.

Miben különbözik a jobbágy a rabszolgától? Egyéni helyzetét tekintve, néha nem nagy a különbség. A földesúr ítélkezik

felette, termékeinek beszolgáltatását, munkák elvégzését követelheti tőle. Oroszországban a jobbágyság különösen súlyos formát öltött: a jobbágyot éppen úgy lehetett adni, venni, megölni, mint a rabszolgát. A Dózsa-féle parasztforradalom leverése után a földesurak Magyarországon is röghöz kötötték a jobbágyot és állati sorba süllyesztették, úgyhogy helyzete ebben az időben semmivel sem volt jobb a rabszolgáénál. És mégis lényeges, döntő különbség van rabszolga és jobbágy között.

A jobbágy helyzete.

A rabszolgával szemben a jobbágynak van tulajdona, van földje, igásállata, munkaeszköze. A jobbágy nincs a földesúr tulajdonában, csupán termékeinek egy részét veszik el tőle, dézsma, tized, kilenced alakjában és bizonyos ideig tartó robotmunkára kényszerítik a földesúr földjén. Lényeges különbség az is, hogy a jobbágy jól tudja, mikor dolgozik magának és mikor a földesúrnak. Az a munka, amit saját eltartására fordít, helyben és időben el van választva attól a munkától, amelyet a földesúrnak végzett. Amikor a maga számára dolgozott, akkor saját földjét művelte, míg a földesúr részére annak birtokán végezte el a robotot. De jól tudja a jobbágy azt is, hogy termékének melyik részét kell átadni a földesúrnak dézsma, tized vagy egyéb „jogcímeken". A rabszolgánál ezt a két munkarészt nem lehetett elválasztani egymástól. Az a látszat merült fel, hogy a rabszolga teljesen ingyen dolgozik, munkájáért semmi ellenértéket nem kap. Pedig akármilyen keveset kapott is, amit kapott, arra szolgál, hogy önmagát fenntartsa. Az ő munkája is két részre oszlott, tehát: egyik résszel magát tartotta el, másik résszel urát. De ez a kettéosztás még el van rejtve. A jobbágynál ez a két munka nyiltan kettéválik. A munkának a kétféle jellege most már világosan megmutatkozik.

Szükséges és túlmunka.

Az egyik a *szükséges munka*, amivel önmagát tartja el, a másik *többletmunka*, amit a földesúrnak végez.

A jobbágyot tehát ugyancsak kizsákmányolták, habár más formák között. A földesúrnak érdeke volt, hogy mennél több jobbágy mennél több időt dolgozzon a földesúri földön és mennél több terméket adjon le. Ennek kikényszerítéséhez erőszakra volt szükség. Osztályharc folyik tehát a jobbágyok és a földesurak között. A hűbéri társadalomnak ez volt az alapvető, de nem egyetlen osztályellentéte Osztályharc folyt nemcsak a falun, hanem a kialakuló városokban is.

A városok keletkezése.

Hogyan keletkeztek ezek a városok? Az egyes hatalmas földesurak vára körül a kézművesek telepe alakult ki, amely a földesurak fényűzési szükségleteit volt hivatott kielégíteni. Ezek a kézművesek eleinte jobbágyok, akiket a földesúr maga összpontosít vára körül, hogy ne gabonát, hanem iparcikket termeljenek. Meglátogatják ezeket a „városokat" külföldi kereskedők, akik a régi római birodalom városaiból, Olaszországból, Konstantinápolyból fényűzési cikkeket hoznak. Az olasz kereskedők közvetítésével megindul a kereskedelem Kelet és Nyugat között. A földesurak fényűzési szükségleteit kielégítő kereskedők lassan letelepednek ezekben a városokban. Nagy haszonra tesznek szert, a középkor szegénységéhez viszonyítva igen meggazdagodnak és magukhoz ragadják a városokban a vezetést.

A városokban élő iparosok, kézművesek, a környező parasztsággal is kapcsolatba kerülnek. A paraszt felesleges gabonáját iparcikkekre cserélik be és lassan megindul az árucsere a falu és a város között.

A céhek.

Ezek az iparosok céhekben tömörülnek. A céhek megszabják, milyen mennyiségű és minőségű iparcikket kell az egyes iparosoknak termelnie; milyen legyen a szövet szélessége és minősége stb. A vásárokon kijelölik mindenkinek a maga helyét. A céh egyreszt védi tagjait idegen konkurrenciától, másrészt gondoskodik arról, hogy jóminőségű árut bocsásson a vevő rendelkezésére. Minden iparág céhekbe tömörül és minden céh zárt testület, amelynek megvannak a maga szabályai. Idegen nem

nyithat sem kézműves műhelyt, sem kereskednie nem szabad, csak a céhek engedélyével. A céhek ugyanakkor a városi polgárság harci szervezetei a város függetlenségéért folyó harcban a földesurak ellen.

A céhek kemény harcot folytatnak a városi gazdag nagypolgárság, a patríciusok ellen. A jobbágyok és földesurak között folyó osztályharchoz a céhek és patríciusok között folyó osztályharc járul.

A hűbéres társadalom társadalmi és politikai szervezete.

A hűbéri társadalomban a társadalmi helyzet és a politikai hatalom alapja a *földtulajdon*. A nagyobb földbirtokosnak nagyobb a politikai hatalma is, sőt, azt lehet mondani, hogy minden nagyobb földbirtok önálló politikai hatalomnak az alapja. Ez a következménye annak, hogy a földbirtok gazdaságilag is önálló és független egész. Ennek következtében a feudális társadalmat az jellemzi, hogy mind társadalmi, mind politikai tekintetben széttesik. A nagyobb földbirtokosokból lesz az arisztokrácia, főnemesség, mely maga is ajándékoz kisebb földbirtokot olyanoknak, akik ennek fejében katonai szolgálatra kötelezik magukat a nagy földbirtok tulajdonosának. Igy alakul ki a feudális világban az ú. n. *feudális hierarchia*, ranglétra: a feudális világban mindenki függőségben van egymástól. A földbirtokosok a *nemesek*, a közép- és kisföldbirtokosok *a közép- és kisnemesek*, a nagy földbirtokosok *a főnemesek*, az arisztokrácia. A katonai osztály a *lovagok*. A legnagyobb földbirtokos rendszerint a király, aki azonban csak addig tudja megtartani ezt a méltóságot, ameddig földbirtoka van. A földbirtokok feloszlanak világi és egyházi földbirtokokra. A katolikus egyház a középkorban majdnem minden európai országban a legnagyobb földbirtokos, a legtöbb országban a földbirtok egyharmadrésze a kezében volt.

A nagy földbirtokosok politikai önállósága annyira ment, hogy mindegyik külön hadsereget tartott magának, amellyel háborút viselt a szomszéd földbirtokosok ellen, pénzverő joga volt, pallosjoga, vagyis bíráskodhatott a maga földjén parasztjai

felett, vámot szedett stb. A hűbéres társadalom *rendekre* oszlott, a nemesi rendre, az egyházi rendre és az ú. n. harmadik rendre, amely magábafoglalta mindazokat, akik az első két rendbe nem tartoztak, tehát mind a parasztságot, mind a polgárságot. Minden rendnek megvolt a maga kiváltsága, a harmadik rend kivételével, amely jogtalan volt. A rendektől meg kell különböztetni a hűbéri társadalom osztályait, mint a parasztságot, a földesúri osztályt, a városi polgárságot. Láthatjuk, hogy ugyanaz az osztály, a földbirtokosok osztálya, feloszlik két rendre: egyházi és világi földesurakra. Míg a harmadik rend, ellenkezőleg, több osztályt zár magába: a parasztokat és a városi polgárságot.

A feudális világ szétdaraboltsága megakadályozza azt, hogy egységes nemzetekről beszéljünk. Ezek csak a középkor végén, a kapitalizmus fejlődésével alakulnak ki. Az egyetlen összekötő kapocs a feudális világban a római pápa volt, aki mint a katolikus egyház feje minden feudális országra befolyást gyakorolt. A római pápának ezt a politikai szerepét megmagyarázza az, hogy a középkorban társadalmi és politikai tekintetben uralkodó helyzete volt a katolikus papságnak, viszont a római pápa politikai szerepe a széthulló feudális világban megmagyarázza azt, hogy a vallás olyannyira vezető szerepet játszott a feudális világban eszmei téren. A vallásnak ez a vezető szerepe a legszorosabban összefügg a pápaság politikai szerepével és ezzel együtt szűnik meg, a kapitalizmus kialakulásával, az újkor elején.

A hűbéri társadalom gyermekkorában az osztályok közötti ellentét még nem jelentkezik éles formában Eredetileg a hűbéri társadalom a természetbeni gazdálkodáson alapszik. A pénz jelentéktelen szerepet játszik, kereskedelem, árucsere nincs, vagy csak nagyon kismértékű. A jobbágy természetben adózik a földesúrnak. Lassan azonban a város és vidék között megindul az árucsere. Szerephez jut a pénz.

Az osztályharc kiélesedése.

A földesúr a kereskedők fényűzését, a céhmesterek gazdagodását látva, maga is kedvet kap arra, hogy jobbágyainak ter-

mészetbeni szolgáltatását pénzbeli szolgáltatásra változtassa át. Kisajtolja jobbágyaiból azt a pénzösszeget, amelyet termékeinek feleslegéért a jobbágy a városban kapott. Ilyen módon a természetbeni gazdálkodás lassan pénzgazdálkodássá változik. Megváltozik azonban ezzel a középkori termelés jellege is. Amíg a földesúr természetben követelte a jobbágyi szolgáltatásokat, addig csak annyira volt szüksége, amennyit ő és környezete el tudott fogyasztani. Amikor a paraszttól pénzt követelt, akkor már fogyasztóképessége nem korlátozza. A pénzből soha sincs elég. Ezáltal a jobbágy helyzete fokozatosan rosszabbodik, élesedik a viszony a jobbágy és földesúr között. A földesúr mind többet követel, a jobbágy mindjobban lázad.

De kiélesedik az osztályharc a városban is. A céhek megkövesednek, nem fogadnak be új tagokat. A kívülállók nyomorognak, csupán napszámosok lehetnek és nem válhatnak mesterekké. Megindul a harc a faluban és városban egyaránt. A középkor alig haladt felfelé, a rabszolgatársadalomhoz hasonlóan máris hanyatlásnak indult. Mennél bizonytalanabbá válik a jobbágy helyzete, mennél nagyobb terheket raknak rá, annál kevesebbet termel. A városban is hanyatlik a termelés. A céhek új ipari találmányokat nem engednek felhasználni, megszabják a foglalkoztatható legények számát és ezzel megakadályozzák a termelés fejlődését. Márpedig mikor a technika, a termelés fejlődése megakad, az a halálos órája annak a társadalomnak. Az ilyen társadalomnak előbb-utóbb el kell pusztulnia.

A parasztlázadások.

A pusztulás előhírnökei a mind gyakoribb parasztlázadások. Egyik lázadás a másikat éri. Ugyanúgy, ahogy a rabszolgalázadások végetvetnek a rabszolgatársadalomnak, úgy a parasztlázadások a hűbériség sírját ássák meg.

Nem volt egyetlen sikeres parasztlázadás sem, mert a parasztok rendkívül szűk látókörűek voltak. Amint saját érdekeiket kielégítették, abbahagyták a harcot. Ezért az uralkodóosztály mindig le tudta verni őket. Ha ideiglenesen egyesültek is, nem

tudtak a harc befejezéséig együttmaradni, nem voltak egységes érdekeik, amelyek összefogták volna őket. A rabszolgákhoz hasonlóan a parasztok sem tudtak olyan célt maguk elé tűzni, amely a társadalmat előbbre vitte volna. A multat akarták visszaállítani, amikor még a parasztnak jól ment a dolga. Csupán a szolgáltatások mérséklését, a tized eltörlését és a szabad költözködés jogát követelték. Magasabb termelési formára átvinni a társadalmat nem tudták. Mégis, bár sikertelenek maradtak a parasztlázadások, alapjában rázták meg az egész hűbéri társadalmat. Minden parasztlázadás után úgy gúzsba kellett kötni a parasztot, hogy a termelés teljesen visszaesett. A Dózsa-lázadás után Magyarországon a parasztot minden jogtól megfosztották, elvették szabad költözködési jogát, teljesen kiszolgáltatták a földesúrnak.

A hűbéri társadalom bukása.

A hűbéri társadalom már túlélte magát, akadályává vált a termelés fejlődésének. Az új társadalom kialakulásának nagy lökést adtak a 15. század végén a földrajzi felfedezések. Felfedezték Mexikót, Perut, körulhajózták Afrikát stb. E felfedezések kitágították az ismert világot. Az újonnan alapított gyarmatokból áruk és nyersanyagok tömege (kakaó, indigó, szegfűszeg, bors) özönlött Európába és a gyarmati népek kirablásából óriási tőkék halmozódtak fel egyes emberek kezében. A gyarmatok birtokáért gyarmati háborúk tortek ki az egyes országok (Portugália, Spanyolország, Hollandia, Anglia) között. Megindult nagy arányokban a *tőkefelhalmozás*, amely előfeltétele volt az új, úgynevezett tőkés társadalomnak.

A másik előfeltétele az új társadalomnak a bérmunkások osztálya, amely nélkül a tőkés társadalom lehetetlen. Bérmunkás szórványosan minden társadalomban van. De a tőkés társadalom a *bérmunkások osztályát* tételezi fel. Ez az osztály létrejött úgy, hogy a dolgozó osztályokat nagy arányokban kisajátították, elvették tőlük munkaeszközeiket, elsősorban a földet. Az újonnan fellendülő textiliparnak nyersanyagra, gyapjúra volt szüksége. Ezért a földesurak birkalegelővé változtatták a szántóföldeket és miután a föld művelése feleslegessé vált, egyszerűen elűzték a

parasztokat földjükről. Voltak még más források is, amelyekből a modern bérmunkásság, a proletárok osztálya kialakult.

Ugyanakkor a felhalmozódott tőkét a kereskedők termelésbe fektették, amennyiben az eddig önálló kézműveseket egy közös helyen, saját számlájukra dolgoztatták. Így keletkezett a modern gyár első formája. Ezekben a műhelyekben egyelőre még a régi szokás szerint dolgoztak, de csakhamar az egész termelés átalakult és megkezdődött egy új termelési mód, a *kézműipar*. A kézműipar megegyezik a modern gyárral abban, hogy nagyipar, de különbözik tőle abban, hogy nem géppel, hanem kézzel termelnek. A tőkés termelésnek ezt a korszakát a *manufaktúra* (kézműipar) korszakának nevezzük.

Az újonnan így alakult tőkésosztálynak szabad mozgásra volt szüksége, hogy szabadon kereskedhessék, szabadon szerezhesse be a szükséges nyersanyagot, szabadon alkalmazhasson üzemében újabb munkaerőket. De a hűbéri társadalom alapja éppen a megkötöttség volt.

A városi polgárság ezért nyűgnek érezte a hűbéri társadalom korlátait és harcot kezdett a földesurak ellen. Ez a polgárság nem volt megvetendő ellenfél, mert az ipar és kereskedelem fejlődése hatalmas gazdasághoz juttatta. A kialakult kézműipari üzemek sok esetben már a munkások százait foglalkoztatták. A 18. század közepén Lyonban egymagában a selyemszövőiparban 48 000 munkás dolgozott.

Az elkövetkező új társadalmi rend, a kapitalizmus tehát már a hűbéri társadalomban kialakult. De a régi, idejétmúlt rend most sem adta át békésen a helyét. A feltörekvő új osztály, a városi polgárság maga köré tömöríti az elnyomott parasztság nagy tömegeit és sorozatos polgári forradalmakban vívja ki az új társadalmi forma, a tőkés társadalom győzelmét.

6. A TŐKÉS TÁRSADALOM

A tőkés társadalom két alapvető osztálya.

A hűbéri korlátok lerombolása óriási fejlődési lehetőséget nyitott meg az ipar és kereskedelem előtt. Angliában feltalálják a mechanikus szövőszéket, a gőzgépet és a gőzmozdonyt.

A termelési technikának ez a forradalmi átalakulása, az úgynevezett „ipari forradalom", amely a 18. század végén ment végbe, gyökerében alakítja át a társadalom termelésének egész szerkezetét. A kisipari vagy legfeljebb kézműipari termelés helyét a modern gépipari termelésen alapuló nagyüzem, a gyár foglalja el.

A modern termelési eszközök tulajdonosai, a *tőkések*, az új társadalom uralkodó osztálya. A hatalomban osztozkodik velük a hűbéri társadalomból átvett és polgári értelemben átalakult *földbirtokos osztály*.

Velük szemben, mint a tőkés társadalom másik *alapvető* osztálya, a bérmunkások, a proletárok osztálya áll, az az osztály, amely nincs termelési eszközök birtokában és ezért élni csak akkor tud, ha munkaerejét a tőkésnek eladja.

A kizsákmányolás formája a tőkés társadalomban.

Rabszolgatartó és rabszolga, földesúr és jobbágy osztályellentéte helyére a tőkés és proletár ellentéte lépett. A kizsákmányolás megmaradt, de *formája* teljesen megváltozott. A jobbágy saját termelési eszközeivel termelt és munkájának eredménye az ő tulajdona volt. Ezért külső erőszakra, külső kényszerre volt szükség, hogy termékeinek egy részét a földesúr elvehesse. A munkás ellenben szabad ember — Marx szerint kettős értelemben is szabad. Nincs megkötve a jobbágyság kötelékeivel, tehát jogilag szabad, de szabad a termelési eszközöktől is, nincsenek munkaeszközei. A munkásnak szabadságában áll munkaerejét eladni, vagy nem eladni. De ez a teljes szabadság egyúttal a legteljesebb kényszert is jelenti: a munkás éhenhal, ha munkaerejét nem bocsátja áruba.

Már az előző társadalmi formáknál láttuk, hogyan tartotta el a rabszolga többletmunkájával a rabszolgatartót, a jobbágy a földesurát. A lényeg e tekintetben most sem változott, de a forma annál inkább. A rabszolga esetében még úgy látszott, hogy egész munkáját ura számára végzi. A jobbágynál már világosan láthatóvá vált, hogy ura munkájának mely részét végzi maga és mely részét a földesúr számára. A munkás lát-

szólag egész nap magának dolgozik, munkabér fejében munkájának teljes ellenértékét kapja meg. Marx lángeszére volt szükség, hogy felderítse, mi a valóság a látszat mögött, hogyan lehetséges az, hogy a dolgozó osztály, a proletariátus a kapitalizmusban mind rosszabb helyzetbe jut, míg a nemdolgozók, a tőkések osztálya mind nagyobb vagyont halmoz fel.

A tőkés társadalom fejlődése.

A bérmunkán alapuló tőkés társadalom a termelés fejlődésének óriási lendületet ad. Az egymással versenyző tőkések egyik technikai újítást a másik után alkalmazzák, hogy olcsóbban termelhessenek és ezáltal versenytársukat kiüssék a nyeregből. A nagyuzem fölénye mindjobban kidomborodik. A kisüzemek lemaradnak a versenyben, elvesztik függetlenségüket vagy teljesen tönkremennek. Az egész társadalom mindinkább a tőkések kicsiny csoportjára és velük szemben a proletárok óriási tömegére oszlik.

De a termelés hatalmas arányú növekedésével a fogyasztás nem tart lépést. Minél jobban növekszik a termelés, annál inkább kerül proletársorba a lakosság nagy része. Sőt a termelést növelő technikai újítások újabb és újabb munkástömegeket tesznek munkanélkülivé és így szűkítik a fogyasztópiacot. A termelés és fogyasztás ellentéte időnként hatalmas gazdasági válságokban robban ki. Éhező munkanélküliek az egyik oldalon, eladhatatlan áruktól roskadozó raktárak a másik oldalon jelzik, hogy a tőkés termelési rend már magában viseli pusztulásának csíráit.

Az imperializmus korszaka.

A profitvágy sarkantyúja és az egymással folytatott verseny folyamatosan újabb piacok felkutatására sarkalja a tőkéseket. A modern ipari országokban termelt olcsó áru behatol az elmaradott földrészek országaiba és átalakítja az ott még fennmaradt régi termelési viszonyokat. A kapitalista termelési mód mindjobban elterjed az egész világon. A legfejlettebb országok óriási tőkés vállalatai befolyásuk alá hajtják az egész

államgépezetet és így a piacokért folyó versenyt országok versenyévé teszik. A vezető tőkés hatalmak között megindult az imperialista küzdelem a gyarmatok felosztásáért és újrafelosztásáért, a gyarmati népek elnyomásáért. Ez a küzdelem időnként elkerülhetetlen imperialista háborúkban robban ki, amelyek lángbaborítják az egész világot és mérhetetlen szenvedést zúdítanak az emberiségre. A kapitalizmus fejlődésének utolsó korszakába, az *imperializmus korszakába* lépett.

A pusztulás előjelei.

A mind gyakoribbá és súlyosabbá váló válságok és imperialista háborúk a termelőerők nagyarányú pusztulását okozzák. A válságokból kilábolni csak a felesleges áruk, felesleges termelési eszközök pusztulása árán lehet. A tőkés termelés minden egyes válság után nehezebben tér magához, állandóvá válik a nagyarányú munkanélküliség és a fellendülés évei mind rövidebbek lesznek.

A vállalatok mind óriásabbakká válnak, részvénytársaságok, kartellek, trösztök, konszernek alakulnak, amelyek már nem kényszerülnek az új technikai eszközök azonnali alkalmazására, mert kezükbe kaparintják az uralmat a termelés különböző ágaiban és ezzel egyeduralomra tesznek szert. Valamely új gyártási eljárás bevezetése a régi gépeket értéktelenné tenné és veszteséggel járna. Ezért mind gyakoribbá válik, hogy az új találmányokat összevásárolják és használatlanul a ládafiókba zárják.

A tőkés társadalom, amely eddig nemismert mértékben fejlesztette a termelőerőket, betöltötte történelmi hivatását és a további fejlődés akadályává vált.

Az új társadalom előfeltételei.

A kapitalizmus a kézműves egyéni, elszigetelt termelése helyébe a gyárat állította, amelyben sokszáz munkás szoros, tervszerű együttműködésével készül az előállított termék. Később az egyes gyárak — mint láttuk — kartellekbe, trösztökbe tömörülnek és ezáltal még nagyobb szervezetnek lesznek a tagjai. Mammutüzemek alakulnak, amelyek munkások tízezreit dolgoz-

tatják. Kartellek szerveződnek, amelyek nemcsak egyetlen országban, hanem nemzetközi méretekben is összefogják valamely iparág egész termelését. A tőkés maga pedig, aki kezdetben legalább a termelést irányította, később már erre a célra is fizetett tisztviselőket, igazgatókat, szervezési szakembereket alkalmaz. Neki magának a termeléshez mind kevesebb köze lesz, parazitává válik, aki csupán mások munkáján élősködik és akire a társadalomnak már semmi szüksége sincs. Eljött az ideje annak, hogy a gyárakon, kartelleken *belül* amúgyis megszervezett termelés az egész társadalomban tervszerűvé váljék, hogy a termelőeszközök az egyes tőkések tulajdonából az egész társadalom tulajdonába kerüljenek.

A munkásosztály történelmi hivatása.

E feladat végrehajtása a proletariátus történelmi hivatása és a feladat elvégzésére maga a tőkés társadalom készíti elő a munkásosztályt. Ez az osztály a tőkés társadalom fejlődésével együtt növekszik számban és gyarapodik erőben. Mennél elviselhetetlenebbé válik a tőkések kizsákmányoló uralma, mennél súlyosabbá lesznek a válságok és pusztítóbbá az imperialista háborúk, annál harcedzettebbé, szervezettebbé és öntudatosabbá kovácsolódik a munkásosztály.

Az emberiség további fejlődésének akadálya, a tőkés társadalmi rend, helyét harc nélkül nem adja át. Ezt a harcot meg kell vívni, mert különben a válságok, háborúk rombadöntik az emberi civilizációt. Éppen ezért ez a harc nemcsak a munkásosztály, hanem az egész dolgozó emberiség közös ügye. E harc igen hosszadalmas és nem minden országban van egyforma színvonalon. A munkásosztálynak ebben a harcban szövetségesekre van szüksége. Ilyen szövetségesek a parasztság, a dolgozó értelmiség, az elnyomott gyarmati népek stb. Ezek megnyerése nélkül a proletariátus nem győzhet. A győzelem előfeltétele tehát az, hogy megnyerjük ezeket a szövetségeseket és csak ezután indulhatunk döntő rohamra. A népi demokrácia megteremti a proletariátus és minden dolgozó felszabadításának előfeltételeit. A

föld egyhatod részén, a Szovjetunióban a munkásság, parasztság és haladó értelmiség már megdöntötte a kizsákmányolók uralmát, köztulajdonba vette a termelési eszközöket és mind magasabb fokra építi az új, osztálynélküli szocialista társadalmat A harc, amely előttünk áll nehéz és sok áldozatot kíván De a győzelem biztos, mert a fejlődést legfeljebb akadályozni, késleltetni lehet, de megállítani sohasem.

Ára: 80 fillér

VÖRÖS CSILLAG NYOMDA